

UVODNA RIJEČ

Informacijska i medijska pismenost mogla bi se okarakterizirati kao odgovor na tzv. krizu znanja ili čak ispravnije govoreći „strast prema neznanju“ (Salecl, 2022). Naime, „kako društva neprestano otkrivaju nove mogućnosti poricanja informacija koje bi mogle potkopati strukture moći i ideološke mehanizme koji čuvaju postojeći poredak“ (ibid.: 12), gramatika tehno-društvene zbilje traži vještine raščlanjivanja čimbenika informacijskog nereda, novomedijskog spektakla, digitalnog ekosistema. S tim u vezi tekući broj *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* adresira stručnoj, ali i široj akademskoj zajednici, različite pristupe artikuliranju izazova suvremenih oblika utjecaja tehnološkog razvoja na „dizajn“ učenja, mišljenja i podučavanja. U izvjesnom smislu, prikupljene radove mogli bismo smatrati oblikom otpora „kognitivnoj inerciji“¹, a upravo namjera da se objedine tekstovi koji dolaze iz pozicija koje ne pripadaju nužno profesionalnoj zajednici bibliotekara, naprotiv, da se upravo iz stručnih okvira otvore prostori promišljanja „kraja digitalnog početka“, ujedno su i putokaz načina na koji bibliotečka profesija može ojačavati svoje mjesto u kompartmentaliziranim društvenim zajednicama. Iako možda naslov sugerira svojevrsnu kritičku dimenziju otpora dominantnom tehno-socijalnom narativu, pozivajući na artikulaciju njegovih alternativnih vizura, ne bismo mogli ustvrditi i da je to bila isključiva „nit vodilja“ koje se uredništvo držalo pri odabiru radova. Mnogo je tačnije primijetiti da je centralna zamisao bila oduprijeti se ravnodušnosti, nedostatku spremnosti da se izađe iz uobičajenih pogleda na informacijsku i medijsku pismenost, te doba tzv. „post-istine“ dovede u izravnu vezu sa fenomenom nepovjerenja prema znanju, njegovim brojnim licima. Obzirom da ignoriranje ovog problema upravo pogoduje „ekonomiji znanja“ koja označava razdjelnicu između profesionalne stručnosti i postmoderne relativizacije iza koje se nerijetko krije prilagođavanje strukturama tehno-determinističkog pristupa moći, uredništvo ovog broja iskazuje zadovoljstvo suradnjom svih autora i recenzenata. Kako je upravo raskrinkavanje „novih oblika neznanja“ jedna od ključnih zadaća bibliotekara i informacijskih stručnjaka, tematiziranje informacijske i medijske pismenosti može se shvatiti i kao razmišljanje o granicama razmišljanja o nama samima: edukatorima, instruktorima, nastavnicima itd.

Ukratko, namjera da se u ovom broju *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* ispuni „diskurzivni vakuum“ šire kontekstualizacije razumijevanja informacijske i

---

¹ Kognitivna inercija predstavlja tendenciju određenom tipu orijentacije u načinu mišljenja o nekom problemu, uvjerenju ili strategije odupiranja promjeni. Kognitivna inercija nije tek pomankanje motivacije za suočavanje sa problemom, već istražavanje u specifičnom načinu interpretiranja informacija.

medijske pismenosti: „ne dopustimo da se izgubimo u pedantnim vježbanjima definiranja i branjenja akademskih teritorija i njihovih kanona i metoda. Napori da se ograniči ‘digitalno’ bit će uzaludno. Digitalizacija je završeno poglavlje, gotovo, finito. Ubrzo će biti isto i sa internetom, gurnutim u stranu od strane većih, urgentnijih sila“ (Lovink, 2022: 24). Ako se ovo zapažanje možda doima isuviše pesimističnim, onda je to moguće zato što podjarmljeni subjekti najčešće nisu svjesni vlastite podčinjenosti, međutim, pojedini redovi ovoga broja VBH-a upravo reflektiraju autorsku spremnost i odvažnost da se ne ignoriraju upravo oni elementi uvida koji bibliotekare povezuju sa temeljnim vrijednostima njihove profesije, što potiče uključenost u procese stvaranja komunikacijskih zajednica, izgradnju odnosa povjerenja utemeljenih na znanstvenim činjenicama i oblikovanje kognitivnih vještina artikuliranja istraživačkih pitanja. S tim u vezi, „informirani pristanak“ na čitanje radova koji su pred vama neće pružiti privid izbora, naprotiv, upravo je otvaranje prostora za daljnju diskusiju, debatu i kritiku sa ponuđenim sadržajima jedan od osnovnih razloga njihova nastanka. U tom svjetlu, posebnu zahvalnost iskazujemo prof. dr. Tatjani Aparac Jelušić koja je iz pozicije glavne urednice ohrabivala, usmjeravala i podržavala uredničku ideju da stručni časopis „ugosti“ glasove koji u regionalnom tonu i kontekstu iskazuju otvorenost, kako bibliotečke zajednice prema akademskim radnicima, tako i obratno.

U ovome broju predstavljamo čitateljima odabrane radove sa skupa „Informacijska i medijska pismenost: Kraj digitalnog početka“ održanog u Sarajevu, 30. 11. 2021. značajno izmijenjene nakon dvostrukog slijepog recenzijskog postupka te dopunjene bibliografskim i objasnidbenim bilješkama koje osiguravaju razumijevanje istraživačkog i narativnog konteksta.

Na samom početku rad je M. Hiberta „Rekonfiguracija diskursa otvorenosti: Afektivni fetiš konektivnosti“ koji usmjeruje na raspravu o algoritamski utemeljenim tehnologijama te važnosti informacijske i medijske pismenosti u razumijevanju i otkrivanju sive zone tehnologije.

Grupa autora M. Mičunović, K. Feldvari i B. Badurina u članku „Hakiranje krize demokracije: Može li nas medijska pismenost spasiti od algoritamskog oblikovanja političke percepcije, volje i mišljenja?“ promišlja moguće uzroke krize demokracije u kontekstu tehnosfere te uloge i važnosti medijske pismenost kao jednog od ključnih rješenja za krizu demokracije i eskalaciju dezinformacija u javnom diskursu.

V. Vučetić u članku „Od tehnološkog determinizma do tehnološkog *solucionizma*“ temeljito problematizira koncept tehnološkog *solucionizma* i njegova odnosa prema obrazovanju, upozoravajući pritom na potrebu razvoja kritičke svijesti o ulozi i važnosti tehnologije. Njegova je temeljna teza da nije održivo stajalište zagovornika tehnološkog *solucionizma* da je tehnologija „*deus ex machina*“ ko-

jom se mogu riješiti najkompleksniji društveni problemi, uključujući probleme u obrazovanju.

Na temu otvorenu u prethodnom članku nastavlja se I. Sivrić koja piše o kritičkoj analizi suvremenih oblika pismenosti pozicioniranih u kontekstu UNESCO-vih definicija pismenosti kao vještina koje u 21. stoljeću predstavljaju uvjet za opstanak i kvalitetniju čovjekovu egzistenciju. Poseban osvrt autorica je usmjerila na medijsku pismenosti u kontekstu zaštite zakonskih prava i sloboda onih koji konzumiraju i proizvode medijski sadržaj te razumijevanja funkcije medija u društvu.

Grupa pak autora, S. Huskić, E. Vajzović i M. Hibert u radu „Strategic positioning of media and information literacy: The Role of scientific research platforms“ govori o ulozi znanstvenoistraživačkih platformi kao jednog od glavnih pokretača integracije koncepta medijske i informacijske pismenosti u javnu politiku. U radu je prikazano kako je Institut za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu kroz istraživanje, razvoj, zagovaranje i integraciju medijske i informacijske pismenosti u obrazovni sustav Bosne i Hercegovine pokazao da akademska zajednica ima znanje, alate i mogućnosti utjecati na javne politike, rukovodeći se pritom načelom zajedničkih dobara.

S. Kubat u radu „Digitalni aktivizam u društveno ekološkim granicama na primjeru Facebook grupe Rijeke Bosne i Hercegovine – Budi promjena“ postavlja čitatelje pred probleme koje s različitih motrišta problematiziraju još poneki drugi autori u ovom broju VBH-a, a to su problemi temeljeni na regulaciji algoritama i korištenja društvenih medija. Kubat istražuje digitalni eko-aktivizam i na primjeru Facebook grupe “Rijeke Bosne i Hercegovine – Budi promjena” i ulazi u raspravu o ranije navedenim problemima.

L. Silajdžić A. Dudić Sijamija i J. Hasanović u članku „Medijska i informacijska pismenost kao kritička pedagogija? Studija slučaja Osnovne škole ‘Hasan Kikić’ Sarajevo“ istražuju može li koncept medijske i informacijske pismenosti u praksi biti shvaćen kao mogući pristup kritičke pedagogije. Ta je rasprava smještena u visoko fragmentiran obrazovni sustav Bosne i Hercegovine.

K. M. Milić, A. V. Milojević i A. B. Ugrinić provele su istraživanje među nastavnicima osnovnih i srednjih škola u Srbiji s ciljem stjecanja uvida u probleme s kojima su se suočile tijekom izvođenja nastave na daljinu u prvoj godini pandemije bolesti COVID-19. Jedan od glavnih problema s kojim su se nastavnici suočili jest nedovoljna obučenost za rad na daljinu, iz čega proizlaze zaključci o potrebi za dodatnom edukacijom, poglavito vezano uz vrednovanje izvora informacija i znanja.

N. Ružić u članku „Kvalitet obrazovanja kao preduslov za informacijsko i medijsko opismenijevanje *zumer* u Crnoj Gori“ raspravlja o potrebi reorganizacije programa medijskog obrazovanja u Crnoj Gori. Autorica opisuje dosadašnje na-

pore akademske zajednice, nastavnika i civilnog sektora u projektima medijske i informacijske pismenosti te u zaključku članka navodi prijedloge za podizanje kvalitete obrazovanja.

U radu „Adolescenti i procjena kredibiliteta u digitalnom okruženju iz perspektive informirane odluke“ temeljem provedene metaanalize A. Kolarić donosi pregled istraživanja o načinu na koji adolescenti procjenjuju kredibilitet informacija i njihovih izvora. U radu je naglasak stavljen na potrebu adolescenata da savladaju vještinu učinkovitog vrednovanja informacija.

M. Katić u članku „Digitalne kompetencije knjižničnih djelatnika“ fokus stavlja na analizu vještina djelatnika jedne knjižnice – Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ u Karlovcu. Cilj je provedenog istraživanja bio dobiti uvid u načine na koji djelatnici knjižnice samoprocjenjuju svoje digitalne kompetencije, utvrditi u kojoj su mjeri digitalne kompetencije knjižničara nužne za knjižničarski posao te mogu li se digitalne vještine iskoristiti za podizanje kvalitete pružanja usluga.

Naposljetku, o digitalnoj pristupačnosti kao jednom od doprinosa inkluzivnom društvu raspravlja T. Horvat Klemen u čijem je radu predstavljen pravni i zakonodavni okvir u sklopu kojega su propisana osnovna načela i zahtjevi digitalne pristupačnosti, te je ponuđeno autorsko motrište na problematiku digitalne pristupačnosti. Pritom autorica ističe da je lakši pristup javnim uslugama iznimno važan za osobe s invaliditetom i starije osobe.

Nadamo se da će objavljeni članci pobuditi zanimanje čitatelja Vjesnika bibliotekara Hrvatske i potaknuti na istraživanja tema koje zavrjeđuju biti dijelom knjižničarskog diskursa.

Gosti urednici

Mario Hibert

Martina Dragija Ivanović